

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗЛАЗИ
УТОРНИКОМ, ЧЕТВРТКОМ
И НЕДЕЉОМ

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИН.
ИЛИ 1 КРУНА

ПРЕПЛАТУ ПРИМАЈУ
СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ И
ИНОСТРАНСТВУ

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Преплату треба слати
Стеви М. Веселиновићу
проф. богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА НЕ
ПРИМАЈУ СЕ

КУПОНИ НЕ ВРАЋАЈУ СЕ

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У МАЂЕДОНСКОЈ УЛИЦИ
БР. 6

БРОЈ 10 ПР. Д.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ

БРОЈ 10 ПР. Д.

ПАПАГАЈ

(по немачком)

Тамо негде у Индији
Где чаробни лотос цвета
Живео је стар папагај
Бог ће знати колка лета.

Навику је чудну им'о,
И војзи се стално пред'о:
Имао је оба ока —
Ал' је само једним глед'о!

Кад засузи од гледања,
Он промену лако ствара:
Отворено мирно склопи,
А склопљено тад отвара.

Гледају га друге птице
И ретком се чуду чуде:
Шта још неће да доживе
Од маторог овог луде!

А папагај само ћути,
Нит' се љути нит' се бреча;
Највише је што промрља:
Па шта ћу им кад су деца?

Ко философ он је знао
Да изрека мудро вели:
„Нек на једно око жмури
Ко животу добра жели!“

Р. Ј. Одавић.

„ЦИГАНЧЕ“

(из збирке „Сити и гладни“)

— Јанко М. Веселиновић —

У Сава-махали, у једном дугачком а узаном дворишту, што изгледаше као меница, начичканом малим становима за сиротнију класу, живео је неки Стојадин абација. Био је то човек прилично у годинама, наочит, чистунац, нешто мало писмен и са те врлине поносит. По његовом оделу могло се видети колико воли свој занат. Не би ти тај обукао

панталона и капута ни за какво благо овога света, него је лепо носио чакшире од шајка, с дуплим харчом од скадарског вуненог гајтана, копоран, фермен, леп сеоски, поширок појас, а празником прави турски тромболос. Одело му беше вазда чисто и угледно; до душе и сам је сваки час пиркао и скидао прстима сваку трунчицу што би је на оделу видео. Кад би недељом или празником изишао у кафану међу људе, био је чисто обријан и лепо очешљан. Прошао би поред људи, учтиво се машио своје шубаре, па би онда заузео једно месташце у каквом ћошку, поручио каву и узео новине да прочита. То што је прочитао било би му доста за недељу дана, јер би о томе причао сву недељу у кући.

Имао је жену и кћер. Жена му, Христина, беше прилично млада и лепа. Била је млађа од њега неких десет година; али та разлика у годинама није сметала њиховом лепом животу. Христина је волела свога мужа, јер јој импоновао својим достојанством. У друштву, у ком се она кретала, није било човека који би кадар био потиснути Стојадина. Он је био толико паметан човек да се никад није истрчавао, него је, својом озбиљношћу, обраћао свуда пажњу на себе, а понашањем заслужио потпуно назив: паметан човек. Сем тога Стојадин беше још и приличан весељак и севдалија, а жени и то импонује. Ни на шта жена више не виче, а омет ништа више не воли него *лолу*. Може бити да јаднијег створа у очима жениним нема од човека, што прекрсти руке на трбуху, па седи цело боговетно вече као стрина. Стојадин је био по мало и лола, ама је то умео некако ограничити да никад није прегоњо, ту је тачно рачунао и никад се није преварио. И са тих врлина уживао је љубав и неограничено поверење своје Христине.

А кћи им беше ливно девојче. Напоследку, томе се није ни чудити. Пава је расла обасута љубављу и нежношћу, као цветак, што се у време залава. Озбиљност родитељска не даваше маха мажњи, а нежност је развијала лепе врлине. Пава никад није зажелела нову хаљиницу и обућницу јер је то вазда имала, нити слатка залагаја, јер је њихова сиромашна кућица имала и мрено и посно. Зато је и расла и одрасла лена и поносита. Кад мимо човека прође задахне га дахом пролетњим. Не зна човек

чему пре да се надиви да ли оном лепом лицу да ли оним црним очима у којима си, као у дубини морској, могао читати чисту душу девојачку.

С тога што беше онако припураста отац је, још док мала беше, прозва циганчетом.

— Где је моје циганче? Шта ради моје циганче? Је ли циганче татино научило лекцију?

Па и кад би с ким од познатих о њој говорио, он би је називао тим именом. Христина му то није кратила јер је знала да је то прво: од милоште, а друго: то је добро и од урока.

И тако Пава оста „Циганче“.

Живот у кући био је како се само пожелети може. Стојадин се бринуо да свега набави а Христина да то све среди. Пава јој у том беше десна рука. И ако су занати почели пропадати, опет је Стојадин налазио посла те радио и дан и ноћ. Лепо је видети како они у вече заселну, па Христина и Пава узму плетење у руке, а Стојадин своју иглу. Из маленог стана тек се извије лепа српска севдалинка, пуна душе и срца, пуна весеља и небриге као да пева онај што му девети витао псима меље...

Па како ли тек беше лепа та малена избица! Зидови бели као снег, а под жут као ћилибар. Два кревета пуна и један миндерлук; у ћошку према истоку иконица светог Димитрија, крсног имена, и пред њом кандило, које би у очи недеље и празника горело по сву ноћ; испод иконе кита босиљка везана црвеном траком што шири неки побожни, мирисави дах по избици.

И кад умукне песма, Стојадин почне причати приче што је некад у младости сам, или што му их је ко други, читао. А умео је причати тако лепо и тако слатко да би га гладан слушао. И тако он њима прича „Љубомира у Јелисијуму“, „Велимира и Босиљку“ или чак и „Грофа Монте Христа“. А оне га слушају недахнимице гугајући сваку реч његову.

Са суседима у дворишту живели су лепо. Ретко су коме одлазили, а никад ни од кога ништа затражили нису. Било је прилично зависти томе лепом животу, али је над својим домом лебдео Стојадин као анђео са пламеним мачем, те је вазда кадар био предупредити све, што би могло нарушити мир и спокојство дома његова.

— Паметан човек!

— Будала!

— Шта ми се ту гради светац!

— Шуша једна! И оне ми дигле нос!

— Да ми је само знати чиме га је она онај-дара опчинила те јури за њом као луд!?

— Чудим се у шта се загледала! Мени је он просто смешан.

— А девојченце?

— Ох! Ох! Ох!...

— Ово ми је најбољи кирајџија! — вели газда од куће.

II

Стојадин није имао никакве родбине. Давно, давно, још као дечко, дошао је он са неким кири-

цијама из свога села, из ужичког округа, у Београд. Оца и мајке није запамтио; живео је код стрица који га није волео, и зато је и напустио свој кров. Дошав у Београд погоди се код газда Јање абације за шегрта, па је ту после и остао сведок се није оженио. Кад се оженио он је радио као ишчија „на парче“, па је тако живео. Имао је још троје деце, али су му помрла. Најмлађе му беше Пава и зато је он сву наду свог живота положио на то дете. Христина је имала једну сестру, али она беше удата у Крагујевац, те тако у Београду не имадоше никога бољећег. Нити имадоше кога свога да му оду нити да им дође. Они би се још с тим и помирили, али за дете беше незгодно. Детету је требало друштва, требао је неко с ким ће дете детињски да разговара. А то је било баш оно што најтеже беше наћи; бар се Стојадину тако чинило.

Али се Бог брине и за маленог првића. Кад је Пава пошла у школу, она је нашла и другарицу. Чим је за скамију села, доведе јој учитељица једну девојчицу и посади до ње.

— Е, Паво, ето ти Милене. Вас две ћете бити добре другарице.

И ако беше разлике међу том децом, јер је Милене била кћи трговца Пантића, опет њих две збиља посташе добре другарице. Четири године, што их у основној школи проведоше, нису се раздвајале. Училе су заједно, радиле заједно, играле се заједно и делиле један залагај. Једанпут се Пава разболи. Нико није могао одвојити Милену од њене постеље. Сиромаш Стојадин, нашао се у небраном грожђу, кад је видео богатог Пантића и његову госпођу у своме сиромашном дому, како брижно погледају на поетељу у којој је лежало његово јединче. Заборавио беше, сиромаш, да Пантић и Пантићка то чине за љубав свога јединчета, које се приљубило уз Павину постељу. Његова се душа од тога дана привеза за те људе. Могли су му они комад по комад меса сећи, он не би казао да га боли ни да му је тешко.

А кад свршише основну школу, Милене оде даље да се школује, а Пава, као и свака сиротица, оста код мајке да од ње научи радити и кућу кућити. Тек, опет су се виђале сваког боговетног дана. Било је нечега што је сродило те две душе које тако раздвајаше положај друштвени.

Пава је врло често одлазила код Милене. Пантић и Стојадин, и ако се нису дружили, одобравали су дружбу дечју, један зато, што не имаде куражи да своје јединчету ма шта ускрати; а други, што му је годило да му се кћи дружи с девојчицом из тако отмене куће.

И тако су пролазили дани, ведри, лепи дани. Стојадин и Христина нису више ништа од Бога тражили него да им да здравља, све остало што имадоше беше им златно. У свом рођеном задовољству нађоше они и своју срећу.

Деца су расла. Милене беше плавуша са златном косом па су просто допуњавале једна другу. Пава беше озбиљнија, али се на лицу детињем ви-

дела она божанственост детињства на коју ни поветарац живота није никад пирнуо.

— Ала ће то бити девојчура! — вели Стојадин.

— Дао би Бог! — уздише бојажљиво Христина.

— Па кућаница! Погледај ти само њен вез, па њен шав! Па кад ми зготови ручак! Баш ћу гледати да је дам за каквог богослова!

— Ала и ти!...

— А што? Зар ти мислиш да је рђаво бити попадија? Па ти још не знаш шта је сербезан хлеб.

— А шта је теби махне?

— Е, моја Христина, ја бих волео, и ту ли си душо! Али видиш ти овај мој занат... Прошло је занатлијско! Више се нико на нас не окреће. Дођоше справе и „машине“, па нас оставише без хлеба. Нема, нема, друго моја, него треба поћи за временом. Данас ти је најбоље бити поп. Њихово се, брате, још није излизало. Метне онај епетрахиљ на врат, прочита један лист па — динар! Само нека је добар човек, нека уме лепо с људима, па — лези хлебе, да те једем!

— Та оно... тако је.

— Тако је, тако и никако друкше; послушај ти мене, ја познајем ово све! Све је друго трице! Де је дадеш за чиновника, њега часком напоље из службе. А после, чиновнику треба пара. А где су нама паре? Да је дадеш за занатлију. Занати стали. Срамота би било да их ја под старост храним. Да је дам за учитеља. Њега ти, брате, витлају свуд. Учитељска ти је кућа постала циганска черга... Зар није тако?

— Тако је.

— Нема ти ништа над попом. Он где је — ту је! Мало читај, мало ради, па тек погледаш: а оно се спечалило мало крова над главом. Шта ја њих знам, убита сиротиња, па кад се запопише, они газде! Ено ти поп Ивана, па поп Гојка, па пуно, пуно њих!... А она је добра, па вредна. У дугу дану ради, не стаје — права кртица! Она ће имати своју кућу, ја ти кажем, само ако ме послуша!

И тако с дана у дан говорећи, он Христини напуни главу да ће им кћи бити попадија, и Христина вечито везиваше удају Павину за неку добру парохију, малену кућицу и дворичте пуно пилића и малих јагањаца...

Они су сањали своје снове не говорећи детету ништа о том; а дете је расло, као врба из воде, док јој једног дана не мораше заменити кратку сукњицу дугачком сукњом. И било је крајње време, јер и она поче осећати неки стид са своје кратке сукњице, због оних погледа који некако гладно гледаху у њене пуначке ножице.

(Наставиће се).

ГДЕ СЕ ЛЕПШЕ МИСЛИ РОЈЕ?

А. ПОДОЉИНСКИ.

Из двора се звуци чују,

Тамо раскош, блесак, сјај.

Ту се разни снови спују

Говор, шала, смех и бај.

А пламичак моје свеће

Једва сја кроз ноћни мрак,

И месец се небом шее —

Поздравља ме небом зрак.

Где се лепше мисли роје?

Где ј' слободан душе дих?

Да л' где шумни двори стоје, —

Ил' мој где је станак тих? —

М.

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од

Н. А. ЉЕЈКИНА

(наставак)

VIII

Овде, у Ници, и околним градовима по обали, чудо што многи Руси живе! рече „капетан“ Васиљевић и свечано растресе своје бакенбарте. — Понеки аристократи и богаташи имају овде и своје виле. Неки проведе ту целу зиму, а неки долазе у јануару.

— Виле? рече Коњурин сав пренеражен. — А што ће им овде виле?..

— Иване Кондратијевићу, рече Глафира повугавши га за капут, — не срамоти се. Вила је кућа, летњак!

— Летњак! Тоу! А ја слушам па мислим: „ког ће им врага виле?“ А мислио сам о гвозденим вилама.

— Ха-ха-ха! насмеја се „капетан“ Васиљевић. — Ту анегдоту ваља нашем гувернеру испричати, а он ће већ умети казати грофу, како сте ви о вилама место о летњаку мислили.

Коњурин се нађе увређен.

— Од куда бих ја могао знати како се овде мисли, кад не знам ни речи француски... Ја мислим виле су виле.

— Е, мој драгане, па ни ја ти се не могу хвалити француским... тек знам тако по неку реч за јело... Али опет, одмах сам знао шта је то вила, — уплете се Николај Ивановић.

— Тхе, а ја нисам знао, нити сам дужан знати. А ви извол'те како сте научили: доставите то вашему грофу. Много ме се тиче тај ваш гроф! Њега је можда десет учитеља на разне начине учило; а ја, хвала Богу, нигде се нисам ни учио, до у моме селу, у Пошехоњском срезу, где ми је једна уседелица азбуку показивала... И ви још нешто говорите... Пљујем ја на тога вашег грофа!...

— Иване Кондратијевићу, махните се... Та то је само шала. С вама се образован човек шали, а ви одмах у кавгу, — тешила га је Глафира Семјоновна.

— Пардон, ако сам вас увредио, али верујте, смешно ми је! рече „капетан“ Васиљевић, ударајући Коњурину по рамену. — Виле! Ха-ха-ха!...

— А који је то гроф, ваш познаник? Како се зове? — интересовала се Глафира Семјоновна.

— Има ту један... Овде је много грофова... Ето, тај што иде, и то је руски гроф. Он је официр. Долази нам често.

— Како официр? А што носи цивилно одело?

— Да, официр. И то још пуковник. А цивилно одело носи зато, што је униформа забрањена на страни. Чим дође на границу — одмах му праве сметње. И онда — у капут.

— Видите, то нисам знала.

— Забрањено је, забрањено. До границе иде у униформи, а чим на границу дође — одмах се пресвлади. А зар је њима лако да се на грађанско одело навикну? Ето и овај наш, облачи се и вели: „баш ово грађанско одело стоји на мени као на крави седло.“ Долаш му капут, капу, рукавице, штап, а он се збуни, па тражи сабљу да је прекорима.

— Ах, дакле је и ваш познаник — гроф — такође војник.

— Генерал.

— Ви заједно с њим станујете?

— Да, у суседству. А ви то питате сигурно због капута?... Ја то по некад... из учтивости... Уважен је то генерал, како му не бих помогао да се обуче! рече човек с бакенбартима. — Гле, још један Рус иде. Ено још једнога: седи на клупи. Чудо, шта овде има Руса, само се они не казују да су Руси, ако добро француски говоре.

— Зашто?

— Из разних узрока... Прво, да им много не наплаћују у гостионицама. Чим се дозна да је неко Рус, одмах му је све трипут скупље, престо га одеру жива! А друго, не казују се зато, да им земљаци неби тражили новаца у зајам... Ено, и оно је Рус, што иде са женом.

— Ах, ви имате овде много познаника, примети Глафира Семјоновна. — Само не знам, зашто се не здравите с њима?

— Па ето зато се и не здравимо. Он мисли да ћу ја од њега новаца тражити, а ја се бојим да их он од мене не тражи. Овако је боље. А што сам се пред вама Русом назвао, то је с тога, што суми се ваше физиономије веома допале, рече „капетан“ Васиљевић.

— Мерси! одговори му Глафира и осмехну се. — А већ што се новца тиче, будите спокојни, нећемо тражити.

На булевару Promenade des Anglais беху подигнута дрвена седишта, столице и ложе, у правцу пута — коловоза. На видним местима стојаху грдни плакати:

— Шта ли је то? Овде ће се ваљда давати каква представа? рече Глафира Семјоновна.

— То јест, не представа, него особита једна забава: бој с цвећем одговори „капетан“ Васиљевић.

— Бој? — пренеражено и у глас викнуше сапутници.

— Тако је... Бој... Један другог цвећем удара. Једни ће ићи на колима и бацати се цвећем на ове што буду овде седели; ови опет, бацаће се на оне што се у колима возе. И једни и други мотре да у физиономију личност поводе. „Фет де прентам“ то се овде назива и бива сваког великога поста, у крстопоклону недељу, коју они зову ми-

карем. Саветовао бих вам да узмете билете и видите то. То ће бити сутра.

— Нема сумње, билете ваља узети; чујец, Никола Ивановићу? рече Глафира.

— Узећемо, узећемо. Како не би узели? Зато и пу-тујемо да све видимо Бој с цвећем — то је ствар чудновата.

— Сваки бој водем, особито кад се деца бију, додаје Коњурин. — Где се продају билете?

— Ево касе. Ја сам за то управо и дошао у Ницу. Молили су ме да узмем четири прва места, рече „капетан“ Васиљевић.

— Ах, и ви ћете бити ту! Можемо узети места на-поредо... окупи Глафира Семјоновна.

— Не, ја управо нећу ту бити... Морам да идем јед-номе посланику... него ће бити гроф... Он је молио за че-тири билете. Човек је то уважен, гласовит... Зашто га не бих услужио?

— Ах, каква штета, што ви нећете ту бити! Чујте ме: дођите и ви! Отргните се како било... молила је Глафира „капетана“ Васиљевића.

— Не могу... Морам ићи посланику без изговора. А видео сам то прошле године. Вама треба то да видите. Ствар је лепа. Понекога тако ударе букетом по физиономији, да га крв облије...

— Та шта кажете!

— Заста. После ће маске у колима пролазити. Неко сав брашнава, неко у ђаволском оделу, а даме иду као нимфе.

— Па то је маскарада. Ах, како је то лепо! И ви не ћете да дођете!

— Е, турски посланик чека... Но, ако је то баш вама по вољи, ја бих могао доћи прекосутра; онда је права маскарада... у касини... То је већ права правцата маскарада, у салону. Ту је обавезно за све бело одело.

— Молим, молим... Па како то они држе маскараду уз пост! пресече Коњурин. — Видите, маскарада се не даје никада уз пост.

— У њих је све обратно. Чим пост наступи — одмах настају бесне игре. И карневал је овде био... О Боже мој! Сав свет у маскама иде кроз улице. Велика кола иду и у њима све маске седе. Чим ко год изађе на улицу без маске, одмах га окупе тући блатом. Не смеш да се по-кажеш.

— А како је онда радио ваш познаник — гроф?

— И он истрчао на улицу без маске, па су му спљес-кали нос. Јер раздражени народ кад осети ватру, не гледа ко је ко; све једно му је: био то гроф, или нека незнатна личност.

— Ух, је ли могућно? И то је поредак! А сви иду у маскама?

— Сви, сви.

— Моја жена не би метнула на се маску за живу главу, проговори Коњурин, на извади сахат и стаде зави-ривати у њ. — Е, господо, ово је већ време да се глад утоли! додаде он.

— Дежене? А век плезир, одговори „капетан“ Васи-љевић. — Само билете да узмемо, па да идемо на доручак. Билете беху купљене.

— А где ћемо доручковати? Где је ту ресторан? запита Коњурин.

— Куд ће боље, него да идемо у ресторан, што је на кољу подигнут. До сад смо све на земљи јели и пили; сад ћемо, ради промене, на води да окушамо, одговори Николај Иванович.

И компанија пође у ресторан на Jetté Promenade.

(наставиће се.)

ПО ТЕЛЕФОНУ

— Фоле —

Ја сам изишао из ресторана са једним другом, који је заједно са мном ручавао, са господином Маром. То је био човек педесетих година веома симпатична али тужна лица. Увек је био обучен у оделу дубоке жалости. Ми смо ћутећи ишли неколико корачаји. На један мах ја се сетих да ми је потребно дати оглас у новинама. Окренув се моме сапутнику, ја рекох:

— Стићи ћу вас. Треба ми само три минута да нешто кажем на телефону.

На ту реч он уздрхта и конвулсивно стеже држак своје палице.

Кад се вратих, он је још био у силном узбуђењу и наставио пут у дубоком ћутању. Чудновато понашање мога сапутника, јако ме је занимало. Желно сам да прекинем то досадно ћутање и ја изабих прву баналну фразу, која ми дође на ум:

— Како је чудесан проналазак телефона и колико нам неоцењених услуга сваки дан чини прогрес науке.

— Тако вам се чини? — прекиде ме Мару са изразом горког сарказма на лицу. А мени се, напротив чини, да наука не помаже човеку, него показује његову слабост, а по гдекад — истина случајно, — још нам причиншава страховита мучења.

Он је приметио, да ја нисам потпуно разумео смисао његових загонетних речи, и за то је наставио загушљивим гласом:

— Ја ћу вам испричати случај из мога живота, који ће вам објаснити моје узбуђење. Од то доба прошло је већ неколико година, али ја још никако не могу без ужаса да се на то сетим.

Ја сам провео јесен на моме скоро купљеном имању са женом и синчићем Петром. Ми смо становали усамљено у бескрајној пољани и густој шуми на три сахата далеко од Марсеља. Нанета, наша стара служавка, водила је бригу што треба у кући и кујни а Блас, одани слуга, вршио је дужност баштована и живео у засебном павиљону. Он је врло радо пошао с нама у село, пошто је у Марсељу живела његова остарела мајка. Ја сам с оружјем о рамену, у пратњи два ловачка пса, по цео дан шврљао по пољу. Често је у овим шетњама ишла са мном и жена с дететом на рукама. Живели смо просто, мирно и уживали у природи слободно и усамљено.

Како сам у Марсељу имао много посла, ја сам, и ако с великим трошковима, везао свој летњак телефонском жицом са месним централним биро-ом, те сам тако могао не излазећи са свога имања, вршити своје послове.

Ову лепу мирноћу прекиде нам мој повереник, који ми саопшти: да помоћу два три лична састанка с неким лич-

ностима од утицаја, које живе у Паризу, могу добити велики посао набавке за војску, на који сам одавно очекивао.

Шта сам знао радити, него да идем.

Жену и дете да водим са собом није било угодно, а после нисам желео да мога малишана лишим здравог, сеоског ваздуха.

Баш на дан мога поласка почела је падати јака киша. Кад су најмљена каруца стала већ испред стана, и ја се почео опраштати и љубити жену и дете, срце ми се одједном почело стезати од некакве тешке слутње, погледав на бескрајну, прну масу шуме и пустиг поља. Још једном замолим жену да буде пажљива и смотрена.

Лујза смејући се, умириваше ме.

— Па ти ћеш се вратити после два дана. Нанета спава поред моје собе; Блас има сружја и он ће нас лепо чути из свог павиљона, кад га будемо позвали. Твоји су пси—ваљана створења. Да, најзад, шта се може догодити?

Глас њезин ми мало није звонио поуздано, као што би она хтела. Нека слутња толико ме мучила да сам се био решио послати каруце, вратити се кући и рећи:

— Нека иде набавка с милим Богом! Ми и онако имамо доста. Ја ћу да останем.

Али жена спази моју мисао и брзо рече:

— Ти немаш право у тим годинама напуштати своје послове. Кад Пера порасте, он треба да их затече у најбољем стању. Буди паметан и пођи с Богом. Ми се можемо разговарати и преко телефона сваког сахата, и ја ти опет кажем да се са Нанетом и Бласом ништа не бојим.

Мени тада дође стидно што сам тако плашљив и, пољубивши Лујзу последњи пут, кренух се на пут.

У вагону нисам могао ока склонити. Тек кад је воз стигао на париску станицу, ја излетим из вагона и потрчим на телефон. Најзад чух нејасан али опет мили глас моје жене.

— Јеси ли ти то, Лујзице?

— Ја сам.

— Како си провела ноћ? Ниси се ваљда много плашила?

— Нисам... то јест... нешто мало, нарочито Нанета. Тек смо пред зору заспали, јер Нанета увераваше да је чула неке кораке у башти. Истина пси, које заборавише пустити с ланца, страшно су лајали. Ми смо најзад отворили прозор и звали Бласа. Он је узео оружје, одрешио исе и обишао око куће. Није било ништа подозриво.

Сад је свануло, ја се смејем моме страховању и дирам Нанету. Малишан, не знајући ништа, спавао је као јагње, и тек се сад пробудио. Он ме зове и ја те остављам. Иди и спокојно врши своје послове. Ако имаднеш времена, телефонирај ми пред ручак, до виђења. Љубим те.

Прилично умирен био сам занет тако јако својим пословима, да сам могао доћи на телефон тек после осам сахата у вече.

За дуго нисам могао добити везу и морао сам подуже чекати.

— Шта је то, Лујзице? Што си тако одоцнила? Шта се догодило?

— Маленкост, коју ипак нисмо никако очекивали. Кадке смо затворили, пси су пуштени и Нанета је спремила Бласу постељу у предсобљу, да би нас опростио од страховања прошле ноћи, кад наједанпут некакав дераан донесе Бласу писмо из вароши: мајка му се напрасно

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

разболела и моли га да одмах дође. Деран, — кога не познајем — одмах је побегао и ништа није даље говорио. Сиромас Блас, страшно се пренао. Ти већ знаш како он воли своју мајку. Он нас није хтео остављати саме и рече, да ће отићи сутра зором, али по очима његовим приметила сам, да би му то било врло тешко. Мени дође на памет мисао: а ако његова мати умре још ове ноћи, зар ја да га личним могућности да последњи пут загрли своју мајку?! То би било и сувише егоистично. Ја га умирим и натерам да иде. Он обећа да ће се још ове вечери вратити. Отишао је на поштанским колима. Забравила сам за њим сва врата, и за то си морао чекати. Ну, а ти? јеси ли задовољан својим пословима?

— Јесам, но да говоримо о теби. Зашто си пустила Бласа? Он се пре једанаест ма и на колима не може вратити. Сад ћеш и ти бити узнемирена... и ја. А после, зашто оног дерана нисте ништа распитали? Можда он лаже? Је ли бар Блас оставио оружје.

— Сигурно га је оставио у предсобљу. Одох да видим.

— Пси нису отишли за њим?

— Не, они леже и спавају. Небо је тавно, али свуд је унаоколо тихо, ништа се не чује.

У том тренутку телефонски чиновник куцну на врата:

— Господине, већ је пет минута прошло. Троје њих чекају на ред.

— До виђења, Лујзице, идем да једем. Вечерас ако не будеш спавала ја ћу поново говорити с тобом, надам се, да ће се Блас дотле вратити.

— О, ја нећу заспати. Чујеш ли, Пера се ухватио за мене и виче: „добро вече“. слушај.

— Добро вече, татице!

— Добро вече, драги мој! Љубим вас нежно.

Чиновник поново закуца на врата.

— Господине, публика се срди.

Кад сам излазио, предупредили су ме љутити погледи који су чекали на ред. Али ја нисам ништа видео, ја сам се налазио у другом свету; тако је јака била илузија створена близином гласова најрођенијих створова.

Сав сам био занесен оним, што ми је жена причала. Пред њом сам се старао да сакријем своју узнемиреност, али она је расла у мени сваког тренутка. Моје се уображење толико разиграло, да дошав у гостионицу нисам могао ни залогата прогутати. У грозничавом узбуђењу скочим са стола, да поново одем на телефон, кад баш у тај мах приђе мој пријатељ, који ме је пратио за све време мојих посета, и рече, да ми мора саопштити још нешто ради бољег успеха мојих послова. Нисам га могао одмах напустити и, кад сам дошао у биро, било је прилично доцкан. Срце ми је било узнемирено а руке су ми дрхтале тако, да за дуго нисам могао придржати телефонске шкољке рукама. Неколико секунда нисам ништа чуо.

— О, Лујзице! Где си? Одговарај, ако Бога знаш! Јако сам узнемирен...

Најзад сам чуо.

То је био глас Лујзин, али тих, задављен, глуп, рекао бих, — премро од ужаса.

— Замисли, драги мој... има већ читави сахат како смо у највећем страху... Нисам нашла оружје. Сигурно га је онај деран однео при одласку. Блас се још није вратио... Ужасно, страшно. Њега су сигурно нарочито одазвали, можда завели некуд. Мене дави страх. Са свим сам

изгубила главу... Чула сам кораке... далеко у башти негде... Чекни... прислушкујем...

Нагнув се над телефоном, стајао сам не дишући, исто као и жена ми, обузет ужасом.

— Лујзице, молим те, немој ћутати, ти ме мучиш. Говори! Говори непрестано! Кажи шта чујеш?

— Пси реже... ево их лају... бесно лају... отрчали к шуми. На једанпут ућуташе... и не враћају се... да... чини ми се, чују се по песку на путамама потмули, крадимични кораци... Као да се неко приближује кући...

— Лујзице, говори, говори! Ја се гушим... ја ћу полудети... Шта чујеш? Шта чујеш?;

— Ништа, готово ништа... Да, да... потмуло шкрипање... Као да неко потајно подиже длетом капак... Окно се разби... Боже, како се бојим!..

Ја сам рикао као бесан над апаратом!

— Телефонирај у Марсељ, зови полицију, жандарме!

— Шта ти је?! Зар не знаш да је три миље до града... Неће стићи...

— Вичи... сакри се... бежи... да, да, зграби дете и бежи!...

— Не могу... Ноге ми се осекле... Они се увлаче... полагају... пипају на вратима... Дете моје!.. Пођи, брже... Хајде к мени... У помоћ... К мени!... к м... —

То су била два узвика неописаног ужаса. За тим сам чуо само некакву неодређену, једва приметну галаму, мешавину потмулих звукова.

После овога... ништа... све се ућутало...

Тада осетих као да ми се нешто откиде у грудима. Ја сам пао и ништа више нисам чуо ни видео.

Кад сам отворио очи у полицијском одељку, поново сам почео викати:

— Жена моја, дете моје! Они убијају моју жену и моје дете!

Полицијски чиновник је изнајпре мислио да сам се ума сишао, али после, разабравши из мојих узвика страшну истину, обрати ми се с највећом нежношћу:

— Од срца вас жалим, али сад је све затворено... Морате се стрпити до сутра...

Мару умуче, гушећи се под утицајем ових успомена; за тим додаде:

— Представите себи сав ужас те ноћи! О поједино-стима престапа упућујем вас на „Судске новине“ у којима је било много говора о том сензационом догађају. Али, никакав извештај, никакве реченице не могу описати невероватне муке човека, који 200 миља удаљен, чује узвике своје жене и детета, чује како их убијају и може само помамно урликати испред дрвеног сандучића, уверен да им помоћи не може. **II.**

КЊИЖЕВНОСТ

Закон Стефана Душана, цара српског, 1349 и 1354 на ново издао и објаснио Стојан Новаковић. У Београду. Штампано у Државној Штампарији 1898. 91. издање задужбине Илије М. Коларца, стр 1—CLIII + 312. Цена је овој књизи 5 динара или круна (2-50 фор. А. вр.)

Ово је наслов новог издања Законика цара Душана. Својом новом појавом поређењем текстова, објасњењима, и

техничком израдом надмаша сва досадања издања како у Српству, тако и на страни. Исто тако и научном обрадом више стоји од најпотпунијег руског издања, које је 1888 године спремио и издао Т. Флорински, професор кијевског универзитета. Тек овим новим издањем споменик Силног цара Душана стекао је у данашње време одећу која му доликује.

После овога да кажемо нашим читаоцима шта садржи ово издање и како је припремљено за штампу.

Само дело подељено је на два одељка. У првом одељку (I—СЛШ) приређивач изнео је све оно, што је потребно за схватање једног старог — средњовековног споменика законског.

На првом месту изнео је „Постанак писаних закона у српском народу.“ Стога почиње са траговима првих закона за цркве, који су преведени на словенски језик, па онда прати развитак црквених закона (номоканона) док се није дошло до појединих крмчија у нас.

За овим издавач хита да нам објасни „установу сабора у старој српској држави.“ То је кратка, али врло значајна студија. Врло је занимљиво разматрати како се од времена Стефана Немање развијала ова знаменита уставна стара наше државе све до Стефана Душана. Али још би занимљивија студија била како за привнике тако и за историке наше, да је нам поштовани г. писац овога чланка изнео и како се од старог већа, које је било код свију словенских народа, па и код Срба, дошло до ових сабора, на које имају право само властела без суделовања нижих стадежа. Па ипак, и ово, што је на овако кратком простору (свега I. табак) изнесено, врло је вредно и занимљиво. Виде се, у главном, све оне мене, кроз које је пролазила уставна сабора за владе појединих владалаца, док се није дошло до сабора у Душаново време. Види се да српски владаци чак у средњем веку не хтедоше радити никакав важнији државни посао, докле за то не пришиташе и сабор за мишљење. Ово нарочито вреди за Милутина краља и цара Душана. У овом погледу ова студија може нам да нас послужити за поуку о сагласности народних преставника и владалаца, да видимо, којим се путем долази до велике, моћне и снажне државе.

За овим износи приређивач, и тумач законика. „Како је постао и како је експлозиран Душанов законик.“ Из овога се чланка јасно види да Душанов законик није самоникао, да није пресађен и накалемљен са туђинских закона, но је природна последица српског законодавног развића у оно време. Он је постао на основу оних законских одредаба, које су издали Стеван Немања, Стеван Првовенчани, краљ Урош I, краљ Драгутин, краљ Милутин и краљ Стеван Дечански. Државници српски времена Душанова, види се, добро су познавали претходни развитак српске државе и српског законодавства, како црквеног, тако и државног па су на основу тога познавања и стварних потреба оновремене српске државе створили законик Душанов. После овога писац прелази на „Оригинал и преписе Душанова законика,“ па онда на питање: „Како стоје преписи међу собом и које су старији које ли млађи и најмлађи.“ Одмах признаје да до наших руку није дошао оригинал Душановог законика, те с тога прилази одмах разматрању и опису старијих и млађих преписа. Овде је г. Новаковић радио са оном марљивошћу и уметношћу, која је само њему

својствена. Тек кад се цео овај чланак прочита, и разгледа, види се с каквом је зналачком спремом приступио г. писац овом послу, и колико је познат са старим српским књижевним радом. Текстови поједиоих рукописа проучавани су и упоређени с необичном марљивошћу. У том погледу ово издање надмаша сва досадашња издања. Издавач је проучио, описао и упоредио 18 разних рукописа Душановог законика. Овај последњи од ова два чланка чини највећи део приступа. Тек после овога издавалац прилази самом законнику. Па и тај посао г. писац поделио је на одељке.

У првом делу налазимо текст Душановог законика и и поређење преписа. Овде читалац, кога занима српска старина може наћи најстарији текст Душановог законика. Издавалац је овде, при издању текста, узео за основу призренски рукопис, па је свуда, код сваког члана испод призренског текста, изнео, шта има различнога у осталим рукописима.

Напред, пред самим текстом, изнесена је: „цара Стефана наредба о законодавној радњи око год. 1346 (стр. 3—5). Одмах за овим текстом законика (стр. 6—146). На крају текста издавалац износи и: „Цара Уроша потврду законодавне радње оца му цара Стефана“.

После овога долази други део овога посла, део који је од не мање вредности но што је први, а то је „Питање текста и објашњења“ (стр. 151—267). Овај део има оно, што нема до сада ни једно издање старих наших споменика. Издавалац испишује како се текст чита, за тим објашњава, како поједине чланове законика, тако и поједине изразе у текстовима, који су нејасни, или би се дали двојачко тумачити. У овом послу не ћемо рећи да је г. издавалац свагда погодио истину, али знамо да га је стало необично многог труда и да је употребио сваколико своје знање и умешност, да овај стари споменик наше слави прошлости учини што приступачнијим нашој широј читалачкој публици, који жели да се позна са уставома српске државе. Најпосле г. издавалац код већине закона законика, само ако би му се учинили ма чиме не ни, преводио је, и тиме је сам споменик још ближим читалачкој публици.

За овим долази и последњи део, (трећи): „Преглед чланака Душанова законика по садржини и по преписима“ (стр. 271—282) и најпосле оно, што је кључ сваког оваког дела, а то је регистар на крају.

Појава самог Душановог законика у оваком издању давно се очекивала. Овим издањем задовољена је потпуно научара и лајка. Ко жели да види на ком степену витка беху Срби у време цара Душана, то нека прочита Душанов законик, па ће се уверити: колико је развијена писменост у старој српској држави, колика је права имаћу стари српски држављани, како они вилеговани тако и они непривилеговани. Особито је мени она тачка законика која одобрава да један обичан човек има право да се паричи са царем и царицом, а не само царем и сваки ко им ма какву неправду учини.

Господин Новаковић овим делом задужио је јако српску књигу и ми му на овом великом труду срдачно захваљујемо, а дело препоручујемо сваком српском читаоцу, кога занима старина српска и старо српско уређење државно

М. М. Вукићевић

Стогодишњица Ј. Д. Х. Теме-а. — 12 ов. м., напустило се сто година како је рођен Јодокус Домаигус Ху

Бергус Теме, један од најплоднијих криминалистичких писаца, угледан правник и политичар немачки, чија су дела од чести и на српски преведена. По свршеним правним наукама Теме је био судија у незнатној варошици Рагниту, у Источној Пруској, за тим државни тужилац у Стендалу; од 1839 до 1848 у Берлину председник криминалног суда а за тим професор права у Цираху. Његов отац био је судија, и брижљиво је васпитавао свога сина, коме је кум, прота у манастиру Клархолцу дао имена сва три светитеља заштитника поменутог манастира. Као посланик на Националном Већу он се борио за слободу у редовима ондашње опозиције, а заједно с познатим Логаром Бухером припадао је оној групи, која је била против порезе. У тој борби буде оптужен због велеиздаје и привремено послат на робију. Кад је, одмах за тим, 1849 г. изабрат у једном срезу за посланика, моралоше га пустити из затвора. После више месеци био је и судом ослобођен, и пошто није хтео молити краља за државну службу, он напусти своју домовину. И ако је поново изабран за посланика, он се није хтео више бавити политиком, и пресели се Швајцарску.

Његови романи су поглавито криминалистички, пуни интереса и ванредно занимљиви. Публика их је читала с највећим интересовањем, управо етрасно, те су му они променили име и сачували га за још дуго времена. Теме је писао лапидарним стилем, избегавајући сваки реторски накит. Напоследку му је то постало манир. Један од његових романа, на пример, почињао је овако:

Била је ноћ.
Мрак као тесто.
Звоно поче избијати.
Дванаест сати.
Лагана, чврсти удари.
Улица је била усамљена.

Све је спавало.
Само је чесма жуборила.
Или је то била киша.
Не, чесма.
Прође један фијакер.

Бр. 583.

Затворен фијакер.
У том се чу пуцањ.

И т. д. и т. д. и т. д.

Збирку Темеових криминалних прича превео је на српски пок. Аксентије Мијатовић, под насловом: Темеова криминална библиотека. —

ВЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Ових дана давала је у Лесинговом позоришту у Берлину трагедија Макса Халба, „Освајач“, која је слаб успех пожњела. Исти Макс Халбе написао је више комада, од којих су му најзнаменитији и радо гледани: „Младост“ и „Мати Земља.“

Пре неки дан приказана је у берлинском дворском позоришту знаменитога драматичара Л. Фулде трагедија, „Херострат.“ Успех је био слаб.

ОГЛАСИ У „ЗВЕЗДИ“

„Звезда“ ће од 1. новембра почети да доноси и огласе. Читаоци њени неће отуда имати никаква уштрба, јер ће се огласи штампати на нарочитим корицама.

Обраћа се пажња нашим трговцима и свима, којима огласи требају, да ће „Звезда“ у том погледу завести једну новину, која ће бити, да ће се огласи не само чувати, него да се морају и рећи.

Од ове ће новине имати у исто време и читаоци добити, јер се материјал за читање и знатно проширити и бити још занимљивији.

Цене огласима биће умерене.

Цена листу остаје иста.

Траже се продајци за „Звезду“.

САДРЖАЈ: „Палагај“ (песма) — „Диганче“ „Где се лепше мисли роје?“ (песма). — „Где поморанце зру“ (наставка) — „По телефону“
ЗВЕЗДА „Књижевност“ — „Велешке из књижевности и уметности“.

Власник Ст. М. Веселиновић. Штамп. Св. Николића об. ВЕНАЦ БР. 2.—БЕОГРАД. УРЕДНИК Ј. М. Веселиновић.